

Tesi doctoral presentada per En/Na

Marta PUIGMULÉ RAURICH

amb el títol

**"Caracterització dels sistemes renals de ratolí i humà
(PCT3 I HK-2). Mecanismes moleculars implicats en la
nefrotoxicitat produïda per la CsA en el túbul proximal
renal"**

per a l'obtenció del títol de Doctor/a en

BIOLOGIA

Barcelona, 29 de maig de 2008

Facultat de Biologia
Departament de Bioquímica i Biologia Molecular

UNIVERSITAT DE BARCELONA

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	17
1. L'aparell renal	19
1.1. Els sistema excretor	19
1.2. El ronyó	19
1.2.1. Origen embrionari del ronyó	19
1.2.2. Anatomia general	20
1.2.3. La nefrona (o nefró)	21
1.2.3.1. El corpuscle renal	22
1.2.3.2. El túbul proximal	22
1.2.3.3. La Nansa de Henle	24
1.2.3.4. Els túbuls distal o col·lectors	24
1.2.3.5. L'aparell juxtaglomerular	25
1.2.4. Aspectes funcionals	25
2. La ciclosporina A	27
2.1. Aspectes generals	27
2.2. Activació i proliferació de la cèl·lula T	28
2.3. Mecanisme d'immunosupressió de la CsA	29
2.4. Nefrotoxicitat causada per la CsA	30
2.5. Altres immunosupressors	35
3. Les immunofilines	37
3.1. Aspectes generals	37
3.2. Les ciclofilines	37
3.2.1. La ciclofilina A (CypA)	37
3.2.2. La ciclofilina B (CypB)	42
3.2.3. La ciclofilina D (CypD)	46
3.2.4. Altres ciclofilines	50
3.3. Les FK506 <i>binding proteins</i>	50
3.3.1. FKBP12	50
3.3.2. FKBP25	50
3.3.3. FKBP52	50
4. Les ciclofilines i el dany renal	51
4.1. CypA i el dany renal induït per la CsA	51
4.2. CypB i el dany renal induït per la CsA	52
4.3. CypD i el dany renal induït per la CsA	53
OBJECTIUS	55

MATERIALS	59
1. Línies cel·lulars	61
1.1. Cèl·lules	61
1.2. Medis de cultiu	62
2. Soques bacterianes	63
3. Vectors i constructes	63
3.1. Vectors	63
3.1.1. Vector mU6pro	63
3.1.2. pEGFP-C3	63
3.1.3. p <i>Silencer</i> TM 4.1-CMV Hygro (AMBION)	63
3.2. Constructes	64
4. Oligonucleòtids	64
4.1. Transfecció transitòria dels siRNA	64
4.1.1. <i>Small hairpin</i> RNA (shRNA)	65
4.1.2. siRNA doble cadena	65
4.2. Transfecció estable dels siRNA	65
5. Reactius Químics	66
6. Instruments i Aparells	66
MÈTODES	69
1. Purificació d'àcids nucleics	71
1.1. Extracció d'RNA total	71
1.1.1. Extracció d'RNA amb el <i>Kit RNeasy</i> de QIAGEN	71
1.2. Purificació de DNA plasmídic	71
1.2.1. Purificació a petita escala de DNA plasmídic (<i>Miniprep</i>)	71
1.2.2. Purificació a gran escala de DNA plasmídic (<i>Maxiprep</i>)	71
1.3. Purificació de DNA a partir de gels d'agarosa	72
1.4. Precipitació del DNA	72
2. Anàlisi dels àcids nucleics	72
2.1. Electroforesi en gels d'agarosa	72
2.1.1. Electroforesi analítica	72
2.1.2. Electroforesi preparativa	73
2.2. Amplificació d'àcids nucleics	73
2.2.1. PCR (<i>Polimerase Chain Reaction</i>)	73
2.2.2. qRT-PCR (<i>Quantitative Reverse Transcription-Polimerase Chain Reaction</i>)	74
2.3. Seqüenciació del DNA	77
3. DNA Recombinant	78
3.1. Clonatge de DNA	78

3.1.1. Digestió i purificació del vector de clonatge mU6pro	78
3.1.2. Preparació de l'insert a clonar: anellament dels oligonucleòtids	78
3.1.3. Lligació de l'insert a clonar	79
3.2. Transformació de bacteris competents	79
3.2.1. Transformació per xoc tèrmic	79
4. RNA d'interferència (RNAi)	80
4.1. Eliminació de l'expressió gènica de forma transitòria	80
4.1.1. Vector d'expressió mU6pro	80
4.1.2. siRNA-Cy3	81
4.2. Eliminació de l'expressió gènica de forma estable	82
5. Cultius cel·lulars i transfeccions	83
5.1. Cultius cel·lulars	83
5.1.1. Tripsinització	83
5.1.2. Recompte de cèl·lules	84
5.1.3. Conservació de cèl·lules	84
5.1.4. Descongelació de cèl·lules	85
5.2. Transfecció transitòria i estable	85
5.2.1. Transfecció transitòria	85
5.2.2. Transfecció estable	89
6. Estudi de la viabilitat, toxicitat i mort cel·lular	89
6.1. Tractament amb els diferents fàrmacs	89
6.2. Estudi de la viabilitat cel·lular	91
6.2.1. Assaig XTT	92
6.2.2. MTT en temps real	92
6.2.3. Citometria de flux. Anàlisi del cicle cel·lular	93
6.2.4. Mesures de respiració endògena. El consum d'oxigen	94
6.3. Estudi de la mort cel·lular	95
6.3.1. Assaig de la mort cel·lular	95
6.3.1.1. <i>In situ Cell Death Detection Kit, Fluorescein</i>	95
6.3.1.2. <i>Cell Death Detection ELISA^{PLUS}</i>	96
7. Anàlisi de proteïnes	97
7.1. Extracció de proteïnes a partir de cultius cel·lulars	97
7.2. SDS-PAGE d'una dimensió	97
7.3. L'electroforesi bidimensional (2D)	98
7.4. <i>Western blot</i>	101
8. Anàlisi estadístic	101
Annex: composició de tampons i medis	103

RESULTATS	107
1. Caracterització dels sistemes cel·lulars tubulars renals	109
1.1. Estudi de la viabilitat cel·lular	109
1.1.1. Efecte dels diferents fàrmacs en la viabilitat cel·lular	109
1.1.2. Efecte dels temps de tractament i de les dosis de CsA en la viabilitat cel·lular	111
1.1.3. Efecte de la CsA en la respiració mitocondrial	114
1.1.4. Efecte de la CsA en el cicle cel·lular	115
1.2. Estudi de la mort cel·lular produïda per la CsA	116
2. Estudi proteòmic diferencial i identificació de proteïnes implicades en la toxicitat renal produïda per la CsA	119
2.1. Anàlisi proteòmic diferencial de cèl·lules PCT3 tractades amb diferents dosis de CsA	119
2.2 Anàlisi proteòmic diferencial de cèl·lules PCT3 i cèl·lules PCT3 tractades amb 10 µM de CsA	121
2.2.1. Estudi proteòmic diferencial i identificació de proteïnes	121
2.2.2. Agrupació i classificació de les proteïnes diferencialment expressades amb CsA	122
2.2.3. Comprovació d'algunes de les proteïnes identificades per <i>Western blot</i>	127
2.3. Anàlisi proteòmic diferencial de cèl·lules PCT3 i cèl·lules HK-2	129
2.3.1. Estudi proteòmic diferencial i identificació de proteïnes	129
2.3.2. Validació del model cel·lular PCT3	131
3. Eliminació de l'expressió gènica de les ciclofilines A i B mitjançant RNA d'interferència (RNAi)	132
3.1. Eliminació de l'expressió gènica de les ciclofilines A i B	133
3.1.1. Transfecció transitòria del vector d'expressió mU6pro	133
3.1.2. Transfecció transitòria dels siRNA sintetitzats químicament i marcats amb Cy3™	133
3.1.3. Transfecció estable: p <i>Silencer</i> ™ 4.1-CMV Hygro	135
3.2. Estudi de l'efecte de la CsA en absència dels seus receptors: la CypA i la CypB	137
3.2.1. Estudi de la viabilitat cel·lular	138
3.2.2. Estudi de la mort cel·lular	138
3.2.3. Estudi de l'adhesió cel·lular	139
3.3. Estudi proteòmic i identificació de proteïnes afectades per l'eliminació de l'expressió de la CypA i la CypB	141

DISCUSSIÓ	145
CONCLUSIONS	163
BIBLIOGRAFIA	169

ÍNDIX DE FIGURES I TAULES

FIGURES

INTRODUCCIÓ

FIGURA 1	El sistema urinari	19
FIGURA 2	Esquema del desenvolupament de la nefrona	20
FIGURA 3	Secció vertical del ronyó	20
FIGURA 4	La nefrona	21
FIGURA 5	El corpuscle renal	22
FIGURA 6	Segments dels túbul proximal renal	23
FIGURA 7	Túbuls distals i col·lectors	25
FIGURA 8	La ciclosporina A	27
FIGURA 9	Senyals intracel·lulars generats en l'activació del limfòcit T	29
FIGURA 10	Manifestacions de la nefrotoxicitat causada per la CsA	30
FIGURA 11	La CsA i el TGF- β	31
FIGURA 12	La CsA induïx senescència a les cèl·lules HK-2	33
FIGURA 13	Altres immunosupressors	36
FIGURA 14	Isomerització cis-trans d'un enllaç peptidil-prolil	37
FIGURA 15	Alineament de seqüències de diferents membres de la família de la CypA	38
FIGURA 16	Distribució de la CypA en teixits humans	39
FIGURA 17	Alineament de CypA i CypB	43
FIGURA 18	Esquema de la cadena de transport d'electrons i de la síntesi d'ATP	47
FIGURA 19	Vies d'inducció de la mort cel·lular per apoptosi	48
FIGURA 20	Manifestacions histològiques en ronyons després de l'administració de CsA	52
FIGURA 21	L'expressió de la proteïna KAP protegeix de la toxicitat induïda per la CsA	53

MATERIALS

FIGURA 22	Representació gràfica dels diferents vectors d'expressió	64

MÈTODES

FIGURA 23	Model d'amplificació d'una corba de la qRT-PCR	75
FIGURA 24	Esquema de la síntesi de la doble cadena de siRNA	82
FIGURA 25	Esquema del disseny de l'oligonucleòtid que donarà lloc	

	al <i>hairpin</i> siRNA	83
FIGURA 26	Esquema de la cambra d'oxigen	94
RESULTATS		
FIGURA 27	Efecte dels diferents fàrmacs i dosis sobre la viabilitat cel·lular	110
FIGURA 28	Efecte de les dosis de 20 i 50 μ M sobre la viabilitat cel·lular	111
FIGURA 29	Efecte dels temps de tractament i de les dosis de CsA en la viabilitat cel·lular	112
FIGURA 30	Efecte de la CsA en l'activitat deshidrogenasa mitocondrial en temps real	113
FIGURA 31	Efecte de la CsA en l'activitat deshidrogenasa mitocondrial durant temps de tractament curts	114
FIGURA 32	Efecte de la CsA en el consum d'oxigen	115
FIGURA 33	Efecte de la CsA en el cicle cel·lular	116
FIGURA 34	Apoptosi en cèl·lules PCT3 i HK-2 induïda per la CsA	117
FIGURA 35	Enriquiment oligonucleosomal en cèl·lules PCT3 i HK-2 induït per la CsA	118
FIGURA 36	Mapa proteic de cèl·lules PCT3	119
FIGURA 37	Comportament d'algunes proteïnes al sotmetre's al tractament amb dosis creixents de CsA	120
FIGURA 38	Anàlisi proteòmic diferencial de cèl·lules PCT3 i cèl·lules PCT3tractades amb CsA	122
FIGURA 39	Exemples de classificació del GO	124
FIGURA 40	Exemples de classificació del FATIGO	125
FIGURA 41	Exemples de classificació del MAPPFinder	126
FIGURA 42	Anàlisi de l'expressió proteica d'algunes proteïnes diferencialment expressades al sotmetre les cèl·lules PCT3 al tractament amb CsA 10 μ M	128
FIGURA 43	<i>Western blot</i> de gels bidimensionals per a les proteïnes RACK-1, α -B-cristalina i CypA	128
FIGURA 44	Anàlisi de l'expressió proteica d'algunes proteïnes diferencialment expressades al sotmetre els ratolins al tractament amb CsA (80 mg/kg.dia) durant 14 dies	129
FIGURA 45	Anàlisi proteòmic diferencial de cèl·lules PCT3 i de cèl·lules HK-2	130
FIGURA 46	<i>Western blot</i> de les mostres interferides amb els diferents siRNA CypB, recollides a les 48 i 72 hores post-transfecció	134

FIGURA 47	<i>Western blot</i> de les mostres interferides amb els diferents siRNA CypA, recollides a les 48 i 72 hores post-transfecció	135
FIGURA 48	Anàlisi dels clons resultants de la interferència estable de la ciclofilina B	136
FIGURA 49	Anàlisi dels clons resultants de la interferència estable de la ciclofilina A	137
FIGURA 50	Efecte de les dosis en la viabilitat cel·lular dels clons interferits	138
FIGURA 51	Enriquiment oligonucleosomal en els diferents clons induït per la CsA	139
FIGURA 52	Estudi de l'adhesió cel·lular	140
FIGURA 53	Anàlisi proteòmic diferencial de les cèl·lules PCT3 interferides amb la CypA o la CypB	141

DISCUSSIÓ

FIGURA 54	Esquema representatiu de la hipòtesi del metabolisme energètic	157

TAULES

MATERIALS

TAULA 1	Soca bacteriana d' <i>Escherichia coli</i>	63
TAULA 2	Detall dels constructes utilitzats en aquest treball	64
TAULA 3	Oligonucleòtids utilitzats per la síntesi dels shRNA transfectats transitòriament	65
TAULA 4	Oligonucleòtids utilitzats per a la síntesi dels siRNA	65
TAULA 5	Oligonucleòtids utilitzats per la síntesi dels shRNA transfectats de forma estable	66
TAULA 6	Noms i models dels principals aparells utilitzats	66

MÈTODES

TAULA 7	Volums i quantitats de transfecció	86
TAULA 8	Volums i quantitats de transfecció recomanats al utilitzar siPORT <i>Amine</i>	87
TAULA 9	Volums i quantitats de transfecció recomanats al utilitzar siPORT <i>Lipid</i>	88
TAULA 10	Quantitat de cèl·lules PCT3/HK-2 sembrades segons el tamany de la placa	90

TAULA 11	Esquema de les dilucions i volums emprats en el tractament cel·lular amb els diferents tipus de CsA	90
TAULA 12	Esquema de les dilucions i volums emprats en el tractament cel·lular amb Crempophor®EL	91
TAULA 13	Resum de les condicions emprades en els diferents experiments realitzats	91
TAULA 14	Volums necessaris per a la preparació de dos mini-gels per SDS-PAGE	98
TAULA 15	Quantitats i volums necessaris per a la realització de l'IEF	99
TAULA 16	Volums necessaris per a la preparació del gel separador per a la segona dimensió	100
TAULA 17	Anticossos primaris utilitzats per a la immunodetecció per <i>Western blot</i>	102
TAULA 18	Anticossos secundaris utilitzats per a la immunodetecció per <i>Western blot</i>	102

RESULTATS

TAULA 19	Mesures del consum d'oxigen de la mostra CONTROL i de la mostra TRACTAMENT	115
TAULA 20	Quantificació de cèl·lules apoptòtiques per la tècnica de TUNEL i per la tècnica d'immunoassaig enzimàtic <i>Cell Death Detection ELISA^{PLUS}</i> kit	118
TAULA 21	Proteïnes diferencialment expressades de cèl·lules PCT3 tractades amb la dosi de 10 µM de CsA	123
TAULA 22	Proteïnes d'humà i de ratolí seqüenciades per a confirmar la semblança entre els dos proteomes	131
TAULA 23	Eficiències de transfecció del vector d'expressió mU6pro	133
TAULA 24	Nivells transitoris d'expressió de CypB en cèl·lules PCT3 a les 48h post-transfecció.	135
TAULA 25	Nivells d'expressió de CypB en cèl·lules PCT3 després de la transfecció estable.	136
TAULA 26	Proteïnes diferencialment expressades de cèl·lules PCT3 interferides amb la CypA.	142
TAULA 27	Proteïnes diferencialment expressades de cèl·lules PCT3 interferides amb la CypB	143

ÍNDEX D'ABREVIATURES

aa	aminoàcid
Abs	absorbància
b, kb	base, kilobase
cDNA	DNA complementari
Da, kDa	Dalton, kilodalton
DNA	àcid desoxiribonucleic
h	hora
l	litre
M, nM, μ M	molar, nanomolar, micromolar
min	minut
mRNA	RNA missatger
o/n	durant tota la nit (<i>over night</i>)
RNA	àcid ribonucleic
rpm, g	revolucions per minut, força centrífuga relativa
RT	transcripció reversa (<i>reverse transcription</i>)
s	segon
u.a.	unitats arbitràries
UV	ultraviolat
Vf	volum final